

Tapodi Zsuzsa

∴ Sapientia EMTE, Műszaki és Humán Tudományok Kara, Csíkszereda
∴ tapodizsuzsa@yahoo.com

KULTURÁLIS IDENTITÁS ÉS ALTERITÁS AZ IDŐBEN

Cultural Identity and Alterity in Time

2013 tavaszán negyedik alkalommal szervezett imagológiai konferenciát Csíkszeredában a Sapientia EMTE Humán Tudományok Tanszéke *Kulturális identitás és alteritás az időben* címmel. A rendezvény társszervezői a Román Összehasonlító Irodalmi Társaság (ALGCR) és a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolája voltak. A konferencián egy-egy magyar, román és angol nyelvű plenáris és hatvan szekció-előadás hangzott el, a virtuális szekcióban húsz dolgozat került bemutatásra e három nyelven. Az előadók kilenc országból érkeztek. Akik nem tudtak eljönni, mint például az egyesült államokbeli, római vagy finnországi kutatók, azoknak a dolgozatait kinyomtatva, a virtuális szekcióban tették hozzáférhetővé, értekezéseikhez e-mailen lehetett hozzászólni.

Az imagológia olyan sajátos kutatási terület, mely az összehasonlító irodalomtörténet része, de interdiszciplináris jellegű: érintkezésben áll a történettudománnyal, néprajzzal, politológiával, médiakutatással, filmesztétikával, szociológiával, nyelvészettel, s ezúttal mindezek a megközelítési módok megjelentek a bemutatott szövegekben. Az előadások – a kiírásnak megfelelően – az etnikai, nemzeti, vallási és kulturális másság-képek alakulásának történeti változásaira fókuszáltak, a konferencia meghirdetett témakörébe illeszkedve: kultúráköziség, válságtudat, nemzeti mítoszok átalakulása, önmítoszok és torz nemzetképek, sztereotípiák ironikus olvasatban, Kelet és Nyugat egymásról alkotott képe, nemzetkép-formálás a történettudományi művekben, médiában, iskolában, nemzetkép-formálás filmen, imagológia – kétnyelvűség – nyelvi térkép.

A Tudományos Tanács tagjai közül dr. Bence Erika, az Újvidéki Egyetem rendkívüli egyetemi tanára az irodalmi művek archetipikus hősei esetében megjelenő, dr. Andrei Bodiú, a Brassói Transilvania Egyetem dékánja a kelet-európai írókkal szemben Nyugaton érvényesített sztereotípiákról beszélt. Dr. Amedeo Di Francesco, a Nápolyi Egyetem tanszékvezetője Morus Tamás Magyarország-

képéről érkezett, dr. Papp Klára, a Debreceni Egyetem BTK dékánja pedig a bihari görög kereskedőkről alkotott kép alakulását vizsgálta a bírósági tanúvallatási jegyzőkönyvek alapján. Megtudhattuk, hogy Mária Terézia elrendelte: a török alattvaló görögkeleti kereskedőknek le kell telepedniük Erdélyben és Partiumban, hogy „ne vigyék ki a hasznot az országból”.

Az elméleti felvetéseket előnyben részesítő előadók, mint például Pál Katalin a Szegedi Tudományegyetemről, aki Immanuel Kant szövegeit vizsgálta, vagy Bíró Béla, a szervező Sapientia EMTE tanára, olyan konklúziókat fogalmaztak meg, melyek minden résztvevőt továbbgondolásra készítettek. A sztereotípiák és előítéletek gadameri értelemben vett nélkülözhetetlenségéről és reflektálatlan használatuk kockázatairól szólva Bíró a közéletünket jellemző előítéletes rögzeszmék gyökerét többség és kisebbség aszimmetrikus viszonyrendszerében, a torz hatalmi állapotokban, a kisebbségi jogok elutasításában kereste.

A kérdéskör politológiai megközelítését tartalmazó előadásában Bodó Barna, a Sapientia EMTE politológus tanára napjaink kolozsvári szimbolikus térhasználatából vont le megszívlelendő következtetéseket, Alexandru Gafton iasi nyelvészprofesszor a különléthez való jogban látta annak feltételét, hogy „utána átjárhassunk egymáshoz”.

Kimondottan izgalmasnak bizonyultak a vallási különbözőségekre fókuszáló dolgozatok. Dr. Szilágyi Szilárd Bukarestből arról beszélt, hogy hogyan jelenik meg Jézus két régi török prófétaajstromban, dr. Kónya Péter, az Eperjesi Egyetem dékánja az 1764-es orkutai vérvád szellemi körülményeit vázolta fel. Az etnikai és vallási másság kapcsán megjelenő sztereotípiák újragondolására készítetett dr. Lőrinczi Tündének (Babeş-Bolyai TE, Kolozsvár) az adventista gábor-cigányok rendkívül sikeres társadalmi integrációjáról szóló előadása.

Konkrét elemzések szóltak az alteritásról alkotott képek változásairól, arról, hogy milyen képet közvetítenek az idegenekről a történelmi források, és hogyan használja fel ezeket a forrásokat a történetírás. Így például dr. Biró Annamária, a Partiumi Keresztyén Egyetem adjunktusa a nemzeti sztereotípiák továbbéléséről és használati formáiról beszélt, a XVIII. században keletkezett Völkertapfeleket mutatta be. Dr. Pap Levente, a szervező tanszék adjunktusa a román felvilágosodás és nemzeti eszme egyik atyjának, Ion Budai Deleanunak a *De originibus populorum Transylvaniae* című munkájában vizsgálta a székelyek eredetére, eredetmítoszára vonatkozó nézeteket.

Legtöbb előadásban az került megvitatásra, hogy mi a szerepe és felelőssége a sztereotipikus gondolkodás vagy az árnyalt másság-kép terjesztésében az irodalomnak, filmművészeteknek, oktatásnak. A jelenkor irodalmát vizsgálta Crnkovity Gábor, az Újvidéki Egyetem doktorandusza *Kultúraköziség az irodalomban, mint a múlt öröksége a vajdasági magyar novellában* című előadásában, Bányai Éva docens Bukarestből Papp Sándor Zsigmond *Semmi kis életek* című

regényéről beszélt, Vallasek Júlia kolozsvári adjunktus a kortárs angol nyelven író színes bőrű bevándorlók alkotásaiból válogatott egy csokorral *Alteritás és identitás kérdések Zadie Smith NV című regényében* címmel. A konferenciaszervező Pioldner Judit a kortárs román és magyar filmek nőképét elemezte.

Érdekes kitekintést nyújtott Valentin Trifescu, a Strasbourgi Egyetem doktorandusza, aki az elzárt regionális identitás megszilárdulásában látja a kiutat a kulturális örökséget kölcsönösen és kizárólagosan kisajátítani szándékozó huszadik századi német és francia törekvésekkel szemben.

A Babeş-Bolyai Egyetem professzora, dr. Egyed Emese Bánffy Miklós *Erdélyi történetének* kortárs francia recepciójáról beszélt: *Franciák képe az erdélyi nemesség hanyatlásáról (Bánffy Miklós–Jean Luc Moreau Erdélyi története)*. Dr. Draginja Ramadanski újvidéki docens dolgozata egy soknyelvű közegben íródott naplóban megjelenő identitásproblémákat taglalta, s ugyancsak a kulturális transzfer lehetőségeit vette számba dr. Dagmar Anoca bukaresti docens, aki romániai szlovákként a kulturális és nyelvi másságból adódó fordítási buktatókat mérte fel. Dr. Németh Ferenc (Szabadka) és dr. Ajtony Zsuzsa (Csíkszereda) dolgozatának közös nevezője a Kárpát-medencében letelepedett örmények sorsa és a róluk alkotott mentális kép változásai.

Több előadó foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy milyen sztereotípiákat használ, hogyan manipulál a média. Dr. Furkó Péter debreceni oktató az ír-angol viszonyt jellemző sztereotípiákat, Lena Dimitropoulou krétai művészettörténész pedig a két világháború közötti időszakban megjelenő görögországi idegenképeket állította előadásának középpontjába.

A nyelvészeti megközelítés például annak végiggondolását tette lehetővé, hogy hogyan befolyásolja a többnyelvűség a mellettünk élő Másikról alkotott képet. Dr. Magyary Sára (PKE) azt vizsgálta az állandó szókapcsolatokra figyelve, hogy különbözik-e a férfi nyelvi képe a magyar és román nyelvben, dr. Ioan Milićă (Iaşi) a törökökre vonatkozó román szólásokat és közmondásokat vette számba. Empirikus kutatáson alapult dr. Dobos Sándor, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola oktatójának előadása *Helységnevváltozások Kárpátalja területén (1898–2010)* és Tódor Erika-Mária (Sapientia EMTE) *Iskolai nyelvi tájkép és nyelvhasználati attitűdök* című bemutatója.

Nem csupán az egymástól eltérő tudományterületek, hanem a különböző nemzeti perspektívák alkalmazása is jelentősen hozzájárult a termékeny eszmecseréhez.

A tanácskozás sikere egyben tükrözi azt a lendületet is, melyet a szervező tizenegy éves intézmény fejlődése a tavalyi akkreditációja után vett. Az első két imagológiai konferencia ugyanis szűkebb, irodalmi jellegű volt, a románok a magyar és a magyarok a román irodalomban tematikát járta körül, és két nyelven folyt le. Két éve már az angol is bekerült a tanácskozás nyelvei közé, s ezúttal

még szélesebb perspektíva nyílt a kérdésekre, azáltal is, hogy a hagyományosan itt szereplő újvidéki és szabadkai kollégák mellett az eszéki, eperjesi, kassai, beregszászi kollégák is megszólaltak, tehát a Kárpát-medencei kisebbségi magyarság egyetemei felé is kiépülőben a kapcsolat. Ennek megszilárdulásáról az Erasmus programban való közös részvétel gondoskodhat.

A konferencián új lépést tettek a romániai tudományos életbe való integráció útján is, a BBTE mellett a brassói Transilvania Egyetem hagyományosan is partnere a Sapientiának (a román–angol szakos diákok oda jártak eddig államvizsgázni), ezúttal újdonságnak számított, hogy Constanța és Iași egyetemi városokból is jelentkeztek résztvevők érdekes előadásokkal. Társszervezője volt a tanácskozásnak a Román Összehasonlító Irodalmi Társaság, melynek négy tagja is előad a Sapientián, s melynek társelnöke, Andrei Bodiú külön hangsúlyozta, mennyire jól érezték a román kollégák magukat Csíkszeredában, mennyire hozzájárulnak az ilyen rendezvények a székelyekkel kapcsolatos előítéletek megváltozásához.

A konferencián szinkrontolmácsolás útján kísérhette mindenki figyelemmel az előadásokat. Ezek tanulmánnyá bővített változatai még ebben az évben a kultúratudományok iránt érdeklődő szélesebb közönség elé kerülnek az egyetem angol nyelvű szakfolyóiratában az *Acta Universitatis Sapientiae Philologica* sorozatában, illetve magyar és román nyelvű kötetekben.